

А.М. ТУРИЛО, А.А. ТУРИЛО, доктори екон. наук, професори,
Р.В. КОРОЛЕНКО, канд. екон. наук, доц., А.О. НЕПША, студент
Криворізький національний університет

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: СУТНІСТЬ І ОЗНАКИ

Мета. Метою даної роботи є дослідження й удосконалення сутності й трактування категорій «стратегічне управління підприємством», «стратегія управління підприємством», «управління стратегією підприємства», «стратегія підприємства», «стратегічний план підприємства». Визначення характерних рис і відмінностей між даними категоріями.

Методи дослідження. В процесі дослідження для змістовного розкриття сутності проблеми було використано методи наукової абстракції, структурно-декомпозиційного аналізу та синтезу, логічного узагальнення, причинно-наслідкового зв'язку, логіко-прогностичний, змістовно-порівняльний.

Наукова новизна. Визначено зміст і надано тлумачення категорій «стратегічне управління підприємством», «стратегія управління підприємством», «управління стратегією підприємства», «стратегія управління підприємством», «стратегія підприємства», «стратегічний план підприємства». Сформовано логіку підпорядкованості понять в системі стратегічного управління підприємством.

Розкрито змістовну відмінність між категоріями «стратегія управління підприємством» і «управління стратегією підприємства»

Представлено змістовно-структурну характеристику стратегічного управління підприємством.

Практична значимість. Представлений матеріал визначає зміст та підвищує науковий і методико-прикладний рівень використання категорії «стратегічне управління підприємством», а також всіх інших категорій, що є похідними від неї.

Результати. Визначено сутність і сформовано основні складові елементи категорії «стратегічне управління підприємством». Сформовано теоретико-методичні засади до обґрунтованого використання категорій «стратегія управління підприємством», «управління стратегією підприємства» і «стратегічне управління підприємством» відповідно до їх змісту й призначення в науковій, навчальній і практичній сферах діяльності людини.

Представлено зв'язок категорії «стратегічне управління підприємством» з життєвим циклом підприємства.

Обґрунтовано діалектичний процес трансформації стратегічного управління підприємством відповідно до різних стадій життєвого циклу підприємства під впливом змін в зовнішньому (ринковому) і внутрішньому середовищі.

Визначено за критеріями змістовності й часу методико-предметну значимість в загальній системі управління підприємством всіх складових стратегічного управління підприємством, що дозволяє з практичних позицій забезпечити більш ефективний процес загального фінансового й економічного аналізу та планування діяльності підприємства.

Надано науково-методичне тлумачення категорії «стратегічне управління підприємством».

Ключові слова: стратегія, управління, підприємство, сутність, ознаки.

doi: 10.31721/2306-5451-2024-1-58-89-94

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Підвищення конкурентоспроможності продукції (робіт, послуг), формування високого інноваційного потенціалу, постійне оновлення операційних засобів, формування широкої й стабільної мережі клієнтури, залучення й виробництво якісних нематеріальних ресурсів можливо лише за умови використання стратегічних підходів до функціонування й конкурентного розвитку підприємства (фірми, компанії, корпорації тощо).

Всі підприємства економічно провідних країн світу використовують у своїй діяльності в більшій, або меншою мірою певні стратегічні підходи й елементи.

Стратегічні методи й чинники для них, це важливий інструмент досягнення високих фінансово-економічних показників, які визначають їх місце і роль у ринковому середовищі.

В ідеалі мета кожного суб'єкта господарювання підприємницького спрямування бути постійним учасником ринкових відносин (пройти довгострокову перевірку часом).

Тому питання перспективного розвитку для підприємств є надзвичайно актуальним і саме цей аспект актуалізує для них проблему стратегічних підходів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням, що пов'язані зі стратегічними підходами до розвитку підприємства, з категорією «стратегія» присвячено достатню кількість наукових і методико-навчальних праць: закордонних [1-5 та ін.] і вітчизняних [6-10 та ін.].

Не дивлячись на те, що стратегічні методи й чинники діяльності підприємств є глобально актуальними трактуються і визначаються вони достатньо неоднозначно. Це стосується в першу

чергу таких термінів як «стратегічне управління підприємством», «стратегія управління підприємством» і «управління стратегією підприємства».

У науковій літературі вони в принципі розглядаються, як тотожні за своєю сутністю поняття. На нашу думку, між ними існує сутнісна відмінність.

Визначення такої відмінності дозволить предметно й обґрунтовано використовувати дані терміни.

Постановка задачі. Уточнити й удосконалити зміст категорії «стратегічне управління підприємством», а також тих категорій, що є похідними від неї.

Викладення матеріалу та результати. В роботі [1] стратегічне управління розкривається як комплексний процес, який містить в собі формування такого потенціалу підприємства, що буде перспективно забезпечувати його ефективний розвиток.

В роботі [2] стратегічне управління характеризується як процес, за допомогою якого визначаються перспективи, напрями й ключові цілі розвитку підприємства, враховується вплив різних зовнішніх і внутрішніх чинників тощо.

В роботах [3-5] стратегічне управління розкривається як інтегрована програма дій і заходів стосовно здійснення стратегічних рішень, пов'язаних з перспективним розвитком підприємства, який відбувається на базі комплексної оцінки потенціалу підприємства і сукупності змін у зовнішньому середовищі та врахування потреб споживачів.

В роботі [6] стратегічне управління представляється як концепція, у якій поєднуються цільовий та інтегральний підходи стосовно перспективного розвитку підприємства, що дає можливість найбільш раціонально досягати визначених стратегічних цілей.

В роботах [7-10] стратегічне управління досліджується і визначається через призму довгострокового й адекватного реагування підприємства на зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі з метою досягнення стратегічних цілей на базі задоволення потреб ринку.

Таке трактування терміну «стратегічне управління підприємством», що представлено в роботах [1-10] не дозволяє зробити висновок стосовно його відмінності від терміну «стратегія управління підприємством».

В певних випадках в економічній літературі термін «стратегія підприємства» розкривається з використанням таких дефініцій як «управління стратегічним потенціалом підприємства» (близько до управління стратегією підприємства), «основи розроблення стратегії підприємства» (як важлива складова стратегії управління підприємством), «формування корпоративних стратегій», «стратегія управління персоналом підприємства» (як складова стратегії управління підприємством), «стратегія підвищення якості продукції (як складова стратегії управління підприємством) та ін.

Зазначені вище терміни, на наш погляд, потребують певної класифікації, підпорядкованості й визначення за змістом.

Аналіз літературних джерел, їх узагальнення й осмислення дозволило визначити нам термін «стратегічне управління підприємством» як термін найвищого порядку. На рис. 1 представлено логіку такого розуміння.

Базові постулати, що визначають сутність поняття «стратегічне управління підприємством».

1. Стратегічне управління підприємством поняття, яке за змістом ширше і глибше ніж такі поняття, як «стратегія підприємства», «стратегія управління підприємством», «управління стратегією підприємства», «портфель стратегій підприємства» тощо.

2. Стратегія підприємства, стратегія управління підприємством, управління стратегією підприємства, портфель стратегій підприємства — це структурні й змістовні складові стратегічного управління підприємством.

3. Момент появи такого виду управління, як стратегічне управління підприємством — це момент прийняття потенційними власниками підприємства рішення про його створення (створення бізнесу).

4. Стратегічне управління підприємством не має обмежень у часі; воно відбувається перманентно.

Стратегічне управління підприємством відбувається в масштабах всієї його життєдіяльності (від моменту появи ідеї до моменту ліквідації підприємства).

Стратегічне управління підприємством охоплює весь життєвий цикл підприємства, і діалектично на закономірних засадах трансформується у своїй суті й форматі в процесі трансформації й розвитку зовнішнього середовища і підприємства.

5. Стратегія підприємства, стратегія управління підприємством, управління стратегією підприємства мають свою конкретику і визначеність в часі щодо стратегічного управління підприємством.

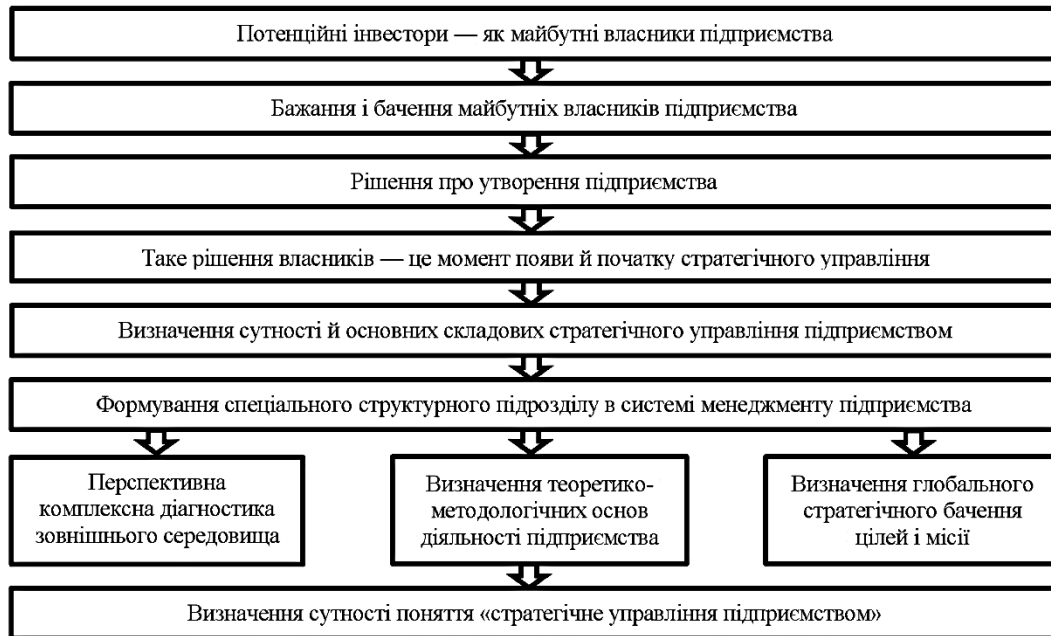

Рис.1. Основи визначення сутності поняття «стратегічне управління підприємством»

Стратегія управління підприємством, стратегія підприємства, управління стратегією підприємства — являють собою логічно-обґрунтовані за змістом і інтервалом часу певні етапи в системі загального розвитку підприємства і стратегічного управління ним.

Одна стратегія управління підприємством (стратегія підприємства) в процесі життєдіяльності підприємства, через вплив різних чинників і обставин, змінюється за потреби іншою стратегією або певним чином удосконалюється (рис. 2)

Рис. 2. Підпорядкованість понять в системі стратегічного управління підприємством

Представлена аргументація дозволяє сформулювати тлумачення терміну «стратегічне управління підприємством».

Стратегічне управління підприємством — це така комплексна й узагальнююча категорія, що характеризує в глобальному аспекті такий процес управління, що охоплює весь життєвий

цикл підприємства, базується на принципах цілеспрямованості, системності, адаптивності, перманентності й ринкової ефективності, є основою формування стратегічного бачення, стратегічних цілей, місії й видів стратегій функціонування підприємства для певних періодів часу його життєдіяльності.

Таке розуміння сутності поняття «стратегічне управління підприємством» є основою до побудови структури й системи співвідношення різних понять в системі стратегічного управління підприємством (рис. 3).

Рис. 3. Структура і змістовність стратегічного управління на підприємстві

В категорії «управління стратегією підприємства» управління направлено, здійснюється і фокусується на управлінні саме стратегією; стратегія тут виступає об'єктом (за формою і змістом). В категорії «стратегія управління підприємством» визначена стратегія управління направлена, здійснюється і фокусується саме на підприємство, на його розвиток; тут підприємство виступає об'єктом.

Стратегія управління підприємством — це поняття, що за своїм змістом і часовим періодом є складовою системи стратегічного управління підприємством відображає певну довгострокову стадію його життєдіяльності (життєвого циклу) та містить в собі процеси розробки, реалізації та коригування стратегічним розвитком підприємства.

Стратегія підприємства (стратегія розвитку підприємства) — це поняття, що є базовою складовою визначеної стратегії управління підприємством, має кількісні і якісні стратегічні характеристики, параметри й цілі розвитку підприємства для відповідної стадії його життєдіяльності (життєвого циклу) та враховує зміни у зовнішньому середовищі.

Стратегічний план підприємства (стратегічний план розвитку підприємства) — це поняття, що системно і предметно конкретизує сформовану стратегію розвитку підприємства через сукупність стратегічних показників, нормативів і критеріїв і виступає затвердженою основою для практичної діяльності підприємства.

Реалізація стратегії підприємства (стратегії розвитку підприємства) — це поняття, що характеризує безпосередньо практичну сторону діяльності підприємства і здійснюється через процес реалізації стратегічного плану розвитку підприємства.

Стратегія підприємства (стратегія розвитку підприємства) (рис. 3) має свій зміст і характерні особливості для кожної стадії життєвого циклу підприємства.

Як відрізняються між собою стадії життєвого циклу підприємства (по рівню якості й кількості економічних ресурсів, по рівню людського капіталу і його мотивації, за фінансовими й інноваційними можливостями, по системі управління й організації, по рівню конкуренції й ринковому позиціонуванню, за результатами діяльності й в цілому фінансово-економічному стану), так в принципі повинні відрізнятися за своєю сутністю і стратегії підприємства для цих стадій

життєвого циклу підприємства. Для окремих тривалих за часом стадій життєвого циклу підприємства стратегія підприємства за певних обставин може змінюватися або удосконалюватися. І все це відбувається в координатах стратегічного управління підприємством.

Це ж стосується і портфелю стратегій підприємства. Сукупність чинників і обставин розвитку підприємства на певній стадії його життєвого циклу можуть призвести до необхідності оновлення одних функціональних стратегій, а інших до повної їх зміни чи перезавантаження, в підсумку призведе до загальної трансформації стадійного портфелю стратегій підприємства.

Роль стратегічного управління підприємством і полягає в тому, щоб системно в часі й просторі всі стратегічні підходи, заходи й цілі були адекватними й максимально ефективними для кожної стадії життєвого циклу підприємства й особливо для ситуацій переходу від одної такої стадії до іншої (рис. 4).

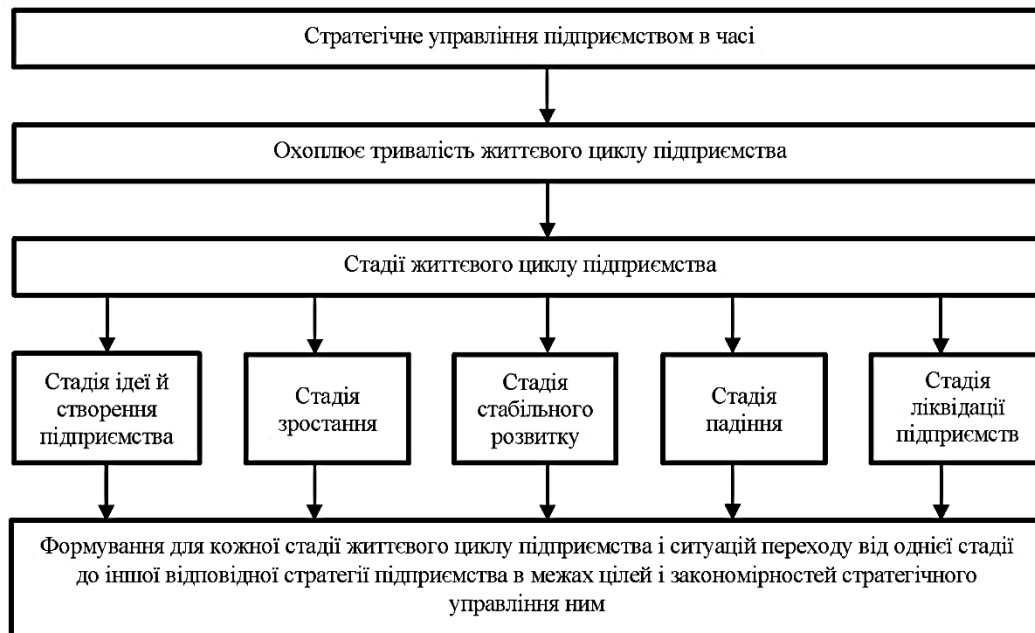

Рис. 4. Змістовно-структурна характеристика стратегічного управління підприємством

В економічній літературі стратегії підприємства приділяється постійна і значна увага, вона досліджується і характеризується з різних сторін, і все більше отримує різних оцінок і тлумачень. Одна із таких оцінок стратегії підприємства вбачає такий її вид, як оперативна стратегія підприємства (наприклад, оперативна фінансова стратегія — це стратегія поточного маневрування фінансовими ресурсами тощо).

На нашу думку, стратегія по своїй сутності не може бути оперативною, бо загально визнано в науковій і практичній діяльності такі терміни як стратегія, тактика, оперативність (стратегічне управління, тактичне управління, оперативне управління, стратегічна діяльність, поточна (тактична) діяльність, оперативна діяльність), і кожному із них притаманна своя, чітко визначена, часова характеристика.

Стратегія підприємства складається із тактик, а тактика з оперативностей. Оперативна діяльність деталізує і робить ефективною тактичну (поточну) діяльність підприємства, а тактична діяльність робить гнучкою й адекватно до зовнішнього середовища стратегічну діяльність підприємства.

Висновки та напрямок подальших досліджень. Таким чином, представлений вище матеріал, дозволяє уточнити й удосконалити окремі аспекти теорії стратегічного розвитку і забезпечити більш змістовний підхід до формування й оцінки стратегічних аспектів розвитку підприємства.

Список літератури

1. Ansoff I.H. Strategic management. New York: Palgrave Macmillan, 2007. 251 p.
2. Thompson A.A., Strickland A.J. Strategic management: concepts and cases. Boston: Mcgraw-Hill, 2003. 450 p.
3. Porter M.E. Changing patterns of international competition. California Management Review, 1986. pp. 9-40.

4. Bowman C. Strategic Management. Bloomsbury Publishing, 1987. 407 p.
5. Mescon M.H., Albert M., Khedouri F. Management. New York: Harper & Row, 1988. 777 p.
6. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління: навч. посіб. К.: КНЕУ, 1999.
7. Василенко В.А., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2003.
8. Немцов В.Д., Довгань Л.С. Стратегічний менеджмент. К.: УУВПК, 2001.
9. Семенов Н.Г. Розвиток стратегічного управління в акціонерних товариствах: монографія. Запоріжжя: ЗУДМУ, 2007.
10. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. К.: Знання, 2006.

Рукопис подано до редакції 11.03.24

УДК 658.27:331.2

О.С. МАКСИМОВА, С.В. МАКСИМОВ, кандидати економ. наук, доценти,
А.В. ВЕСНІН, канд. техн. наук, доц.
Криворізький національний університет

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРОКІВ СЛУЖБИ КАР'ЄРНИХ АВТОСАМОСКІДІВ БЕЛАЗ-7513 У ВІДПОВІДНОСТІ ДО УМОВ ЇХ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Мета. Метою даної роботи є розробка теоретичних та методичних положень визначення ресурсу роботи кар'єрних автосамоскидів, а відповідно і строку їх служби, на основі вдосконалення нормативів системи відновлення працездатності у відповідності до умов експлуатації та поточної виробничо-економічної ситуації на гірничозбагачувальних підприємствах.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених задач використано методи техніко-економічного, кореляційно-регресійного, факторного та ситуаційного аналізу (для дослідження процесів відновлення працездатності кар'єрних автосамоскидів на гірничо-видобувних підприємствах); методологію оптимального управління, що забезпечує економіко-математичної формалізацію складових моделі визначення тривалості і кількості міжремонтних циклів кар'єрних самоскидів у відповідності до умов їх експлуатації; метод порівняльного економічного аналізу (для оцінки економічної ефективності запропонованої системи відновлення працездатності кар'єрних самоскидів).

Наукова новизна. В роботі обґрунтовано, що в процесі зносу, кар'єрні автосамоскиди потребують проведення капітального ремонту, після чого працездатність транспортного засобу підтримується за допомогою поточних ремонтів. В роботі обґрунтовано та формалізовано критерій визначення тривалості та кількості міжремонтних циклів кар'єрних автосамоскидів, що дозволить підвищити надійність їх роботи та знизити витрати на ремонти до повного використання ресурсу.

Практична значимість. Обґрунтовано форми функціонального зв'язку та отримані аналітичні залежності між питомою величиною витрат на ремонт машини і часом їх проведення та тривалістю міжремонтного циклу. Це дозволяє визначити кількість і тривалість міжремонтних періодів кар'єрних автосамоскидів, які в межах нормативного терміну служби машини забезпечують мінімальну величину питомих експлуатаційних витрат на одиницю транспортної роботи.

Результати. Розраховано оптимальну тривалість міжремонтних циклів та строк служби кар'єрних автосамоскидів вантажопідйомністю 130 т на перевезення гірської маси в залізничних кар'єрах при сучасному рівні ремонтного виробництва, а також обґрунтовано доцільність проведення їх капітального ремонту.

Ключові слова: міжремонтний цикл, капітальний ремонт, нормативи ремонтних робіт, витрати на ремонт, статистичні методи контролю та управління.

doi: 10.31721/2306-5451-2024-1-58-94-104

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Тривала і надійна робота кар'єрних автосамоскидів можлива за умови систематичного та якісного проведення заходів їх технічного обслуговування, діагностування і ремонту.

Основним видом обслуговування автотранспорту кар'єрів залишається планово-попереджувальна система, яка діє на основі нормативів, викладених в «Положенні про технічне обслуговування і ремонт кар'єрних автосамоскидів «БЕЛАЗ» [1, 2]. Всі роботи з планового технічного обслуговування та ремонту машин виконуються у певній послідовності та створюють повторювані цикли. Тривалість міжремонтних циклів та їхня кількість визначають термін служби машини. Тому важливим є завдання оптимізації терміну служби машини з метою повного використання її ресурсу, яке необхідно вирішувати разом із завданням оптимізації тривалості міжремонтних циклів.